

CERCETĂRI ARHEOLOGICE PE VIA FORENSIS A CETĂȚII TROPAEUM TRAIANI

A. PANAITESCU

Campania de săpături arheologice sistematice desfășurată în luna iunie a anului 1982 în sectorul D al cetății Tropaeum Traiani¹ a urmărit clarificarea unor aspecte privind stratigrafia acestei suprafețe din incinta așezării mai sus amintite, pe de-o parte, și cercetarea unei locuințe aflate pe latura de est a Viei Forensis, pe de alta.

Rezultatele le considerăm interesante, fie că ele confirmă și îmbogățesc descoperirile anterioare, fie că aduc date noi privind viața de la Tropaeum Traiani în epocile romană și romano-bizantină.

În vederea realizării acestor obiective am început executarea pe latura de est a Viei Forensis, a unor sondaje stratigrafice ce urmăresc existența în zona respectivă a locuirii din veacurile anterioare sec. IV e.n. și am trecut la efectuarea de cercetări în carourile DC5 și DC6² în vederea obținerii unei imagini mai clare asupra locuirii din zona respectivă.

În legătură cu primul aspect precizăm că sondajul stratigrafic efectuat în caroul DC1 relevă o situație interesantă în legătură cu stratigrafia acestei porțiuni din suprafața așezării tropaeenilor. Pentru o mai bună înțelegere considerăm necesar să reamintim în câteva cuvinte stratigrafia prezentată în volumul „Tropaeum Traiani. I. Cetatea”³.

După cum au observat și autorii, platoul din Valea Urлуiei, pe care se află cetatea este constituit din loess galben deschis la culoare

¹ Vezi în legătură cu sectoarele în care este împărțită suprafața cetății planul din *Tropaeum Traiani. I. Cetatea*, 1979, p. 126 și precizarea noastră în legătură cu denumirea Via Forensis din Pontica, 12, 1979, p. 197.

² Precizăm că desființarea matorului dintre DC4 și DC5 a fost necesară în vederea determinării grosimii zidului de nord al încăperii pe care am cercetat-o în cursul acestei campanii. Cît privește numerotarea secțiunilor și carourilor ea este în detaliu prezentată în raportul nostru publicat în *Materiale*, XIII, 1980, Oradea.

³ Cap. 2 — p. 35—45.

aflat la —4,50 m față de nivelul actual de călcare. Această situație o avem în zona porții de est. Începînd de la adîncimea mai sus amintită cei care au redactat volumul respectiv disting următoarele nivele de locuire :

N I — are o grosime de 0,30—0,50 m, este de culoare brună închisă și conține o mare cantitate de cenușă și cărbune. Acest nivel cuprinde fragmente ceramice dacice și romane la care se adaugă zgură de fier. El a fost identificat la turnul 1 al porții de est.

N II — are o grosime de 0,10—0,15 m și este format dintr-un strat de mortar și sfărîmătură de piatră. Nivelul a fost considerat de către autori ca nivel al primei incinte de la Tropaeum Traiani⁴. Peste el se află un strat de pămînt de culoare galben-cenușie pigmentat cu cărbune și cenușă, gros de circa 0,30 m și bogat în material ceramic roman timpuriu.

N III — este format dintr-un strat de sol brun-gălbui, bine tasat și pe alocuri din pavaj de bolovani de dimensiune mijlocie. Este datat cu o monedă de la Septimius Severus⁵, iar sfîrșitul său marcat de un incendiu ale cărui urme sînt vizibile și în interiorul cetății.

N IV A — are o grosime de 0,05—0,10 m în interiorul cetății și este format dintr-un strat de pămînt galben bine bătătorit. El corespunde, după autori, tălpii zidului de incintă din partea de est⁶.

N IV B — este marcat în interiorul așezării de pietre și pămînt galben bine bătătorit. În perioada de timp ce este cuprinsă în acest nivel are loc, spun autorii, construirea locuințelor extramurane descoperite în zona porții de est⁷.

N V — în interiorul cetății se sprijină pe un strat de pămînt de culoare cenușie-gălbuie gros de 0,30—0,40 m care s-a depus sau a fost depus, pe nivelul anterior. Nivelul este marcat prin pămînt tasat sau pavaj din piatră pe care s-au găsit resturi de cenușă și cărbune. Această perioadă de locuire sfîrșește, în zona unde a fost identificat nivelul, printr-un puternic incendiu. Nivelul în discuție este legat de construirea basilicii A și are o grosime de 0,30 m.

N VI A — se așterne peste un strat de umplutură sau de nivelare a straturilor de dărîmătură. Această fază din viața așezării se observă, stratigrafic, pe toată suprafața delimitată de incintă și se găsește imediat sub stratul de dărîmătură ce acoperă cetatea.

N VI B — se distinge numai pe alocuri și este reprezentat de o înălțare cu circa 0,20—0,30 m față de nivelul anterior, realizată din pămînt galben adus și lipit peste depunerile anterioare.

Încercînd o încadrare cronologică a acestor nivele, încadrare destul de dificilă de altfel în sensul extinderii ei pentru toată așezarea, putem spune că N I ar corespunde sec. I î.e.n. — sec. I e.n.; N II — sec. II e.n.; N III — sec. II—III e.n.; N IV A — sec. III—IV e.n.;

⁴ *Ibidem*, p. 35.

⁵ *Ibidem*, p. 35.

⁶ *Ibidem*, p. 38, fig. 14.

⁷ *Ibidem*, p. 39.

N IV B — sec. IV—V e.n. ; N V — sec. V e.n. ; N VI A — sec. V—VI e.n. ; N VI B — sec. VI—VII e.n.

În sondajul stratigrafic pe care l-am executat în DC1 și care are dimensiunile de 4×1 m, adâncimea la care am ajuns fiind de circa 0,80 m de la nivelul de călcare al casetei și 1,80 m de la nivelul actual de călcare al zonei, am identificat începînd de la nivelul de călcare al casetei următoarele nivele : — (vezi fig. 1 și 2) :

1. Pămînt lutos de culoare galbenă-alburie avînd o grosime de 0,16—0,05 m.
2. O lentilă de pămînt galben bătătorit.
3. Pămînt de culoare roșcată cu puternice urme de incendiu avînd o grosime de 0,27—0,18 m.
4. Pămînt de culoare galbenă cu o grosime de 0,20—0,17 m.
5. Strat de mortar cu pietriș avînd o grosime de 0,06—0,03 m.
6. Pămînt brun ce conține fragmente ceramice dacice și romane.

În profilul de vest al secțiunii (Fig. 2) situația este asemănătoare, cu adaosul că pe stratul de pămînt galben ce suprapune stratul de mortar și pietriș se sprijină două blocuri de piatră și o bază de coloană aflată la 0,82 m de fundația zidului ce mărginește latura de nord a casetei DC1 (Fig. 3). Șanțul fundației acestui zid taie toate nivelele

CETATEA TROPAEUM TRAIANI

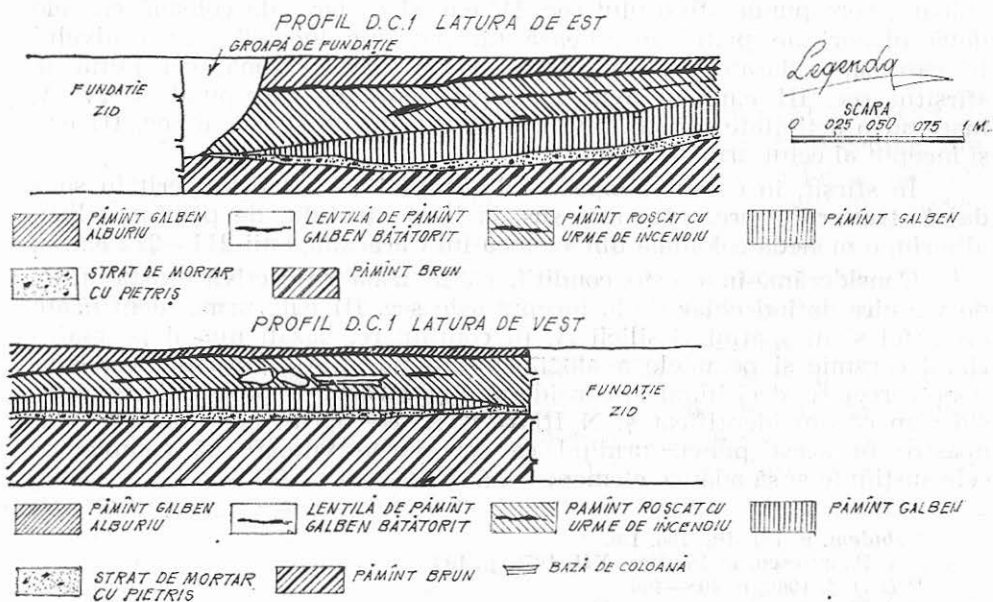

Fig. 1 și 2. Cetatea Tropaeum Traiani — profil DC1, latura de est (sus) și latura de vest (jos).

pină la pământul de culoare brună ce conține fragmente ceramice dacice și romane.

Baza de coloană este lucrată în calcar de culoare gălbuie și are următoarele dimensiuni: $D = 0,40$ m, $I = 0,15$ m. Aspectul piesei este deosebit de frumos și proporționat dovedind o lucrătură îngrijită. O bază de coloană asemănătoare a fost găsită în porticul de pe latura de sud a Basilicii Forensis, deci în imediata vecinătate a descoperirii noastre⁸. Baza de coloană în discuție cu siguranță că marchează unul din nivelele de locuire din zona de care ne ocupăm. Ea se află (Fig. 2) la baza nivelului de pământ de culoare roșcată cu puternice urme de incendiu.

Pe nivelul de pământ de culoare galbenă alburie a fost descoperită în campaniile trecute o monedă datată în vremea lui Arcadius, anii 383—395⁹. Aminteam cu acel prilej că a avut loc o refacere în zona centrală a cetății, când la anul 386 împăratul Teodosius I a trecut pe drumul Marcianopolis — Tropaeum Traiani în timpul luptelor cu ostrogoții din Delta Dunării¹⁰. Mai precizăm atunci că fundația zidului ce delimitează latura de nord a casetei DC1 este compusă din piatră de dimensiune mijlocie prinsă cu pământ, asemănătoare fundației Basilicii Forensis descoperită în cursul campaniei din anul 1977 și înscrisă în categoria „zidurilor uscate”¹¹. Fundația din DC1, datată în sec. IV e.n., taie deci toate nivelele pe care noi le-am descoperit în anul 1982.

Având în vedere că nivelul de pământ lutos, galben alburii la culoare, corespunde sfârșitului sec. IV e.n. și că baza de coloană cu cele două blocuri de piatră marchează un puternic incendiu, prin nivelul în care sînt plasate, putem afirma că în această zonă, cel puțin la sfârșitul sec. III e.n., au avut loc evenimente ce corespund N IV A, marcînd o activitate constructivă din acești ani de sfârșit ai sec. III e.n. și început al celui următor.

În sfîrșit, în cursul campaniei din anul 1982 am descoperit în sondajul stratigrafic prezentat mai sus, la baza nivelului de pământ galben alburii, o monedă colonială din vremea lui Caracalla, anii 211—212 e.n.¹².

Considerăm, în aceste condiții, că în zona respectivă există urme de viață datînd chiar de la începuturile sec. III e.n., urme identificate de altfel și în spațiul Basilicii A. În continuare, bazați numai pe materialul ceramic și pe unele analogii cu situația stratigrafică din celelalte zone cercetate, deci luînd în considerație elementul de probabilitate, considerăm că am identificat și N III și N II. Ne oprim cu considerentele noastre în acest punct, urmînd ca cercetările viitoare să completeze cele susținute și să adauge elemente noi.

⁸ *Ibidem*, p. 131, fig. 108, 1/8.

⁹ A. Panaitescu, în *Pontica*, XII, 1979, p. 198.

¹⁰ *DID*, 2, 1968, p. 405—406.

¹¹ A. Panaitescu, *op. cit.*, p. 198, nota 9.

¹² Moneda a fost descoperită la 1,10 m adîncime de la nivelul actual de călcare și a fost bătută la Odessos. Aducem kolegi A. Vertan, care a identificat-o. mulțumiri și pe această cale.

Fig. 3. Zid de sec. IV e.n.

Fig. 4. Colțul de nord-est al încăperii din DC5.

Moneda descoperită în sondajul stratigrafic prezentat relevă și un alt aspect important din viața economică a așezării tropaeenilor din sec. al III-lea. Ea vine să completeze imaginea schimburilor economice pe care locuitorii de aici le realizau cu orașele grecești din sud¹³.

În legătură cu cea de-a doua problemă pe care ne-am propus s-o tratăm în raportul de față, considerăm necesar să prezentăm situația rezultată în urma cercetărilor din carourile DC5 în special și DC6 în general.

În DC5 am descoperit o încăpere, delimitată la nord de un zid realizat din piatră prinsă cu pământ cu o grosime de 0,80 m, la vest de un altul în care am surprins pragul intrării și la sud de un zid foarte distrus lucrat în aceeași tehnică. Zidul de est se află încă acoperit de profilul de est al casetei. Suprafața încăperii este de circa 22 mp¹⁴.

¹³ Reamintim că au mai fost descoperite la Tropaeum Traiani și alte monede emise de orașele din sud cum ar fi, spre exemplu, Marcianopolis, din vremea împăratului Elagabal — vezi Pontica, 9, 1976, p. 185.

¹⁴ Lungimea zidului de nord este de 4 m, cea a zidului de vest este de 5,50 m, cea a zidului de sud este de 4 m.

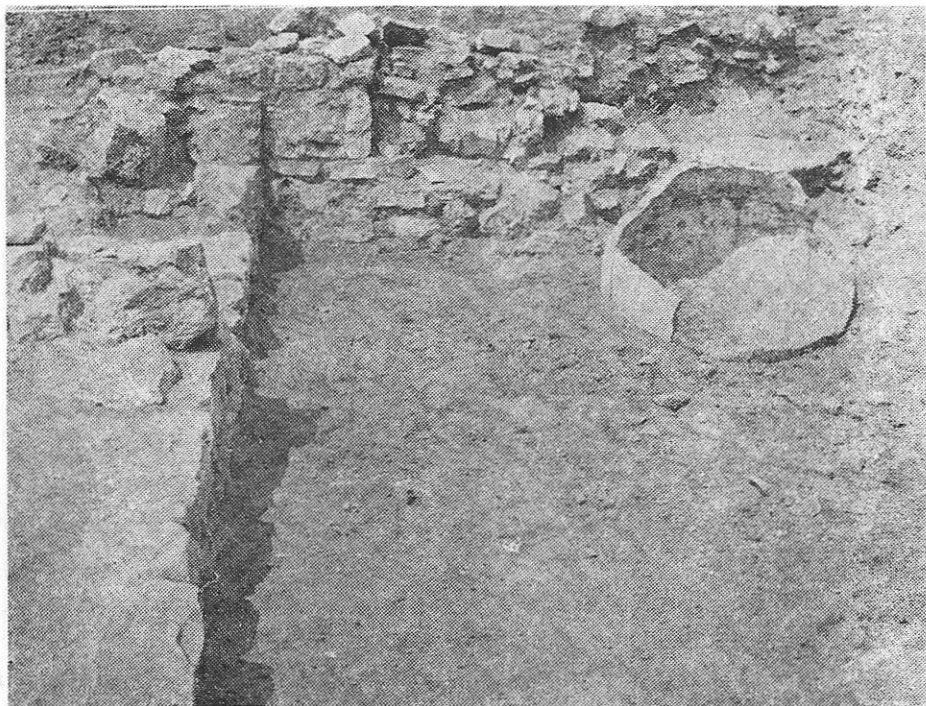

Fig. 5. Încăperea din DC5.

O situație interesantă ce poate lămuri, oarecum, unele din fazele de utilizare a încăperii, o întâlnim în colțul de nord-est al acesteia. Aici există un chiup, de dimensiune mijlocie, care în momentul cînd a fost plasat a necesitat scobirea, în acea porțiune, a zidului de nord al încăperii (Fig. 4). Această fază corespunde, credem noi și cu utilizarea pragului de la intrare. În cazul de față încăperea a existat anterior pentru ca după aceea să fie montat chiupul (Fig. 5).

În timpul cercetărilor au fost descoperite materiale arheologice importante :

— fragmente (două bucăți mari) de chirpic, la 0,25 m de la nivelul actual de călcare ;

— multă olană și cărămidă care, împreună cu materialul ceramic de construcție descoperit în sectorul D, vor constitui obiectul unui studiu aparte ;

— în interiorul chiupului a fost descoperită o fusaiolă fragmentară, confecționată din os, de culoare brună, avînd diametrul de 0,03 m.

¹⁵ *Tropaeum Traiani. I. Cetatea*, 1979, p. 192, fig. 174, 10/12.

Forma piesei este emisferică, suprafața plană fiind ornamentată cu trei cercuri incizate și concentrice ce reprezintă chenarul de margine, o bandă ornamentată cu grupuri de câte trei mici incizii circulare dispuse în triunghi și două cercuri incizate și ele concentrice ce delimitează orificiul central. Un asemenea tip de fusaiolă este datat în sec. VI e.n. și inclus în N VI B ¹⁵, deci în acel timp încăperea era locuită ;

— fragment din umărul și corpul unui vas confectionat din pastă de culoare cărămizie avînd ca decor incizii în formă de val pe umăr. În legătură cu acest decor întîlnim analogii chiar la Tropaeum Traiani datate pentru N III (sec. II—III e.n.) ¹⁶ și la Sacidava unde un ulcior din pastă cenușie gălbuie, cu corp globular, fund plat și o singură toartă este datat în sec. VI—VII e.n. ; ¹⁷

— o cană confectionată din pastă de culoare cenușie, prezentînd ca decor caneluri pe gît și pe umeri. Vasul are o toartă, fundul plat și o formă bitronconică cu umărul rotunjit și gîtul ușor alungit. Ea a fost descoperită la — 1,30 m de la nivelul actual de călcare ;

— capac realizat din ceramică de culoare cărămizie gălbuie avînd în pastă petriș mărunt ca degresant. Piesa prezintă unele deformări pe margine și are diametrul egal cu 0,08 m.

În DC6, în timpul cercetărilor (pe care le vom continua în campaniile viitoare) au fost descoperite următoarele piese arheologice semnificative :

— opaiț realizat din pastă de culoare alburie. Rostrumul este alungit și șanțuit, ansa plină străbătută de două caneluri, discul ornamentat cu vrejuri, iar umărul cu același motiv vegetal. Piesa are următoarele dimensiuni : L = 9,5 cm, l = 6,5 cm, i = 3,5 cm și este datată în prima jumătate a sec. VI e.n. ¹⁸ ;

— ansă de opaiț, realizată tot din pastă de culoare alburie, reprezentînd o figură zoomorfă, probabil un cap de taur. Prin analogie o putem data în sec. VI e.n. ¹⁹ ;

— monedă din vremea lui Justinian, anii 546—547 e.n., găsită în martorul dintre DC5 și DC6, la 0,30 m de la nivelul actual de călcare.

Este prematur să tragem concluzii privind fazele de locuire din această zonă a așezării de la Tropaeum Traiani. Cert este că aici, în sectorul D al cetății și cu siguranță și în celelalte s-a desfășurat o intensă viețuire pe parcursul secolelor III—VII e.n.

¹⁶ *Ibidem*, p. 184, fig. 152, 5/8.

¹⁷ C. Scorpan, în *Pontica*, 8, 1975, p. 287, tip F, pl. 7, 11, 12. Decor asemănător mai întîlnim pe ceramica din sec. VII e.n., existentă la Muzcul de istorie națională și arheologie Constanța.

¹⁸ Datarea a fost făcută, la fața locului, de către I. Barnea căruia îi mulțumim și pe această cale.

¹⁹ *Tropaeum Traiani. I. Cetatea*, 1979, p. 192, fig. 173, 9/6.

ARCHÄOLOGISCHE FORSCHUNGEN AUF DER VIA FORENSIS DER BURG TROPAEUM TRAIANI

Zusammenfassung

Der Verfasser schildert in diesem Bericht die vorläufigen Ergebnisse der systematischen archäologischen Forschungen in der Burg Tropaeum Traiani (Adamclisi). Es wurden hinsichtlich der Schichten der Burg die dem 4. Jh. u.Z. vorangehenden Wohnschichten erwähnt, in denen römische und dakische Keramik und eine Münze aus der Zeit des Kaisers Caracalla, Jahre 211—212 u.Z., entdeckt wurden. Danach werden einige keramische Materialien und Knochenreste beschrieben, die in einem Raum auf der Via Forensis entdeckt wurden; eine Spinnwirtel aus dem 6. Jh. u.Z., ein Fragment von einem Gefäß mit wellenförmigen Inzisionen auf der Schulter, ein Öllämpchen aus der ersten Hälfte des 6. Jh. und eine Öllampchenscheibe mit zoomorpher Darstellung aus derselben Epoche.

All das sind, wie der Verfasser meint, Beweise für die starke Bewohnung der Siedlung von Tropaeum Traiani in den Jahrhunderten 2—7 u.Z.